

А.Н. Наренова *

Экон. ғылым. канд,
М.Х. Дулатиатындағы Тараз өңірлік университеті
Тараз қ., Қазақстан
an.narenova@dulaty.kz

Е.С. Байтиленова

Экон. ғылым. канд,
М.Х. Дулатиатындағы Тараз өңірлік университеті
Тараз қ., Қазақстан
es.bajtilenova@dulaty.kz

Г.К. Амирова

Бейіні бойынша докторы
М.Х. Дулатиатындағы Тараз өңірлік университеті
Тараз қ., Қазақстан
gk.amirova@dulaty.kz

Г.Е.Амалбекова

Экон. ғылым. канд,
М.Х. Дулатиатындағы Тараз өңірлік университеті
Тараз қ., Қазақстан
ge.amalbekova@dulaty.kz

ӨҢІРДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ЖӘНЕ ОНЫҢ КӘСІПКЕРЛІККЕ ӘСЕРІ

Аңдатпа. Индустриалды дамыған елдердің тәжірибесі әлемдік нарықтағы жаһандық бәсеке жағдайында инновацияларды құру және енгізу үшін дамыған инфрақұрылымы бар және инновациялық қызметтің ең тиімді тетігіне иелік ететіндер міндетті түрде жеңетінін дәлелдеді. Елдің инновациялық экономикасының тиімді жұмыс істеуі инновациялық инфрақұрылымға негізделуі тиіс. Экономикалық реформа үдерісі елдің әлеуметтік-экономикалық өміріне өзгерістер енгізуді және инновациялық қызметті кеңейтуді талап етеді. Табиғи ресурстарға ие болу елдің әлемдік аренадағы бәсекеге қабілеттілігіне кепілдік бермейді. Елдің тұрақты экономикалық дамуын қамтамасыз етудің және халықтың өмір сүру деңгейін арттырудың негізгі факторы ретінде зияткерлік әлеуетпен және инновациялық белсенділікпен тығыз байланысқан экономикалық жүйеде инновациялық кеңістікті қалыптастыру қажет. Мақалада облыстағы кәсіпкерлік субъектілерінің инновацияның қазіргі жағдайы мен қолданылуы, проблемалары мен осы саланы одан әрі дамыту келешегі талданады.

Тірек сөздер. Инновациялық экономика, инновациялық инфрақұрылым, инновациялық белсенділік, мемлекеттік қолдау, кәсіпкерлік.

Кіріспе. Инновациялық экономиканы қалыптастыру 21 ғасырдың бірінші жартысындағы әлемдік экономиканың дамуының стратегиялық бағыты болып табылады. Әлемдік тәжірибе, инновациялық экономика құру елдің одан әрі дамуының ең маңызды бағыты және алғы шарты екенін көрсетті. Тарихи қысқа мерзімде тиімді ұлттық инновациялық жүйелерді, оның ішінде

мемлекет, бизнес, ғылым және білім арасындағы өзара іс-қимыл тетіктерін құра алған елдер жалпы ішкі өнімнің ғылымдық сыйымдылығын айтарлықтай арттыруға қол жеткізетінін және өнім әлемдік нарықта бәсекеге қабілетті екендігін әлемдік тәжірибе дәлелдеді.

Қысқа және ұзақ мерзімді келешекте экономикалық өсудің инновациялық түрі

мемлекеттің дамуының негізі болып қалады. Соңғы жылдары инновациялық саясатты қалыптастыруға жүйелі бағыт алу маңызды болды. Республикада экономика салаларын әртараптандыру және инновацияларды енгізу, тұрақты экономикалық өсуді қамтамасыз ету және жалпы ішкі өнімді және инновациялық белсенді кәсіпкерлік субъектілерінің санын арттыру үшін жағдай жасалды.

Инновациялық экономикаға көшудің тәжірибелік міндеттері Қазақстан Республикасының 2021-2025 жылдарға арналған индустриялық-инновациялық даму Тұжырымдамасында, Қазақстан Республикасының 2020-2025 жылдарға арналған индустриялық-инновациялық даму Стратегиясында және басқа да бағдарламалық құжаттарда қарастырылған [1].

Бағдарламаларды іске асыруда және инновациялық экономиканы қалыптастыруда инновацияның негізгі көзі, жаңа шешімдердің генераторы қызметін атқаратын және экономиканың инновациялық дамуының алғышарттарын жасайтын шағын бизнеске маңызды рөл жүктеледі.

Президент Қ.-Ж. Тоқаев елдің индустриалды-инновациялық дамуы мәселелеріне арналған кеңесте қуатты өндірістің өсу келешегіне, индустрия 4.0 және инновация элементтерін дамытуға, индустрияландыруды қолдау құралдарының тиімділігін арттыруға ерекше тоқталды. «Жаңа экономиканың құрылысы өнеркәсіптің базалық салаларының инновациялық және ғылыми-техникалық дамуына, сондай-ақ «болашақ экономикасының» секторларын дамытуға негізделуі керек», - деп мемлекет Басшысы сеніммен айтқан [2].

Ең бастысы шикізат емес, жинақталған өндірістік қорлар емес, қаржылық капитал емес, тіпті инновациялардың өзі де емес. Инновациялық экономикада дамудың негізгі көзі - бұл адамдар, олардың дағдылары, қабілеттері мен құзыреттері болып табылады [3]. Бизнес пен инвесторларға кез келген біліктілік деңгейіндегі мамандарды ұсына алатын адами капиталының деңгейі жоғары елдердің бәсекелестік артықшылығы жоғары. Қазақстанның адами капиталды дамытуда әлеуеті зор.

Зерттеу шарттары мен әдістері. Кәсіпорындардың бәсекелестік артықшылықтары олардың жұмыс істейтін ішкі

және сыртқы ортасына байланысты. Салалардың жаһандану процесі мемлекеттің және кәсіпорындар орналасқан аймақтың рөлі мен орнына әсер етті, ал олардың қатаң бәсекелестік жағдайындағы табысты қызметі мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық жағдайына және отандық кәсіпорындардың көрсеткіштеріне байланысты. Инвесторлар өндіріс факторлары, инвестициялық, инновациялық және бизнес-климат, экологиялық жағдай және т.б. тұрғысынан аймақтың бәсекеге қабілеттілігіне қызуғышылық танытады.

Мемлекет басшысы кәсіпкерлер мен өңірлерді инновациялық экономикада өз орнын табуға, экономикалық өршіл болуға, шағын және орта кәсіпкерлікті (ШОБ) дамытудың түбегейлі жаңа идеологиясын құруға, облыстағы іскерлік ортаның бастамаларын жүзеге асыру үшін қолайлы жағдай жасауға шақырды [4].

Бүкіл әлемде жаһандану ықпалымен және жаңа технологиялардың енгізілу арқылы шағын кәсіпкерліктің маңыздылығы да, бұл сектордың макроэкономикалық дамуға қосатын үлесі де артып келеді. Бүінде шағын кәсіпкерлік ұлттық экономиканың құрылымдық-функционалдық элементі ретінде қоғамдық ұдайы өндіріс процесінің құрылымындағы ажырамас буын болып табылады, онсыз қоғамның табысты әлеуметтік-экономикалық дамуын, өндіріс тиімділігінің өсуін жәнехалықтың әл-ауқатын арттыруды қамтамасыз ету мүмкін емес [5].

Экономиканың кәсіпкерлік секторы – бұл тұтыну нарығының әртүрлі салаларын байланыстыратын құрылым, жекелеген тауарлардың «шағын» өндірісін қамтамасыз етуге және халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыруға қабілетті бірден-бір экономикалық күш. Кәсіпкерлікті ілгерілету және дамыту қоғамдағы саяси, экономикалық және әлеуметтік тұрақтылықты арттырудың маңызды стратегиялық міндеттеріне, оның дамуының заманауи үрдістерін ескере отырып, ел экономикасын жаңғыртудың негізіне айналуға.

Зерттеу нәтижелері. Кәсіпкерлікті дамыту ұлттық экономиканың тұрақты дамуының маңызды факторы болып табылады. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметі бойынша 2019-2023 жж. жалпы ішкі өнімдегі шағын және орта бизнес

(ШОБ) үлесінің 31,7%-дан 36,4%-ға дейін тұрақты өсуі байқалды. Бұл салада жұмыспен қамтылғандар саны 2023 ж. 23,8%-ға өсіп, 4,2 млн адамға жетті. Ел үкіметі шағын және орта бизнесті қолдауға қолайлы жағдай жасап отыр. 2023 ж. «Субсидиялау» құралы бойынша жеңілдікті қаржыландыру шаралары Т669 млрд несие сомасына 9 мың бизнес-жобаны және «кепілдік» құралы бойынша Т270 млрд 7 мың жобаны қамтыды [6].

Инвестициялық жобаларды сәтті жүзеге асыруға мүмкіндік беретін Жамбыл облысының негізгі басымдылықтары – қолайлы географиялық орналасуы, бай пайдалы қазбалар қорының болуы, дамыған көліктік және инженерлік инфрақұрылымы, өндірістік инфрақұрылымның болуы. Облыс жоғары өндірістік, экономикалық, ғылыми және кадрлық әлеуетке ие және Қазақстанның ірі дәстүрлі мәдени орталықтарының бірі болып саналады.

Жалпы өңірлік өнім (ЖӨӨ) 2022 ж.Т2749,0 млрд құрады, ол соңғы 15 жылда

тұрақты өсу динамикасына ие болды немесе жылына 17%. 2008 жылмен салыстырғанда ЖӨӨ 8,5 есе өсті (осы кезеңде 6,4 есе).

Облыста 2021-2025 жылдарға арналған ұлттық кәсіпкерлікті дамыту жобасы аясында 10 мыңнан астам жобаны жүзеге асыруға Т260 млрд теңге бөлінді.Бүгінде 10 мыңнан астам шағын және орта бизнес субъектілері (2022ж. салыстырғанда 36,6%-ға өсті) бар, оларда 160 мыңға жуық адам жұмыс істейді. Жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлік субъектілерінің тең жартысын әйелдер басқарады. Өңірлік палата жанынан кәсіпкерлердің салалық кеңестері құрылып, олар бизнес қауымдастығымен мақсатты жұмыс жүргізеді. Индустриалды аймақтарды ашу жоспарлануда, олар инфрақұрылыммен толық қамтамасыз етіліп, өңірдегі өнеркәсіптің дамуына қуатты ынталандыру болады. ШОБ субъектілерінің негізгі көрсеткіштері бойынша деректер 1-кестеде келтірілген[7].

1-кесте

Шағын кәсіпкерліктің негізгі көрсеткіштері

1	Белсенді субъектілер саны,бірлік			Жұмысшылар саны, мыңадам			Өнім шығару, млн.теңге		
	Шағын кәсіпкер-ліктің заңды тұлғалары	Жеке кәсіпкерлер	Шаруа немесе фермер шаруашылықтары	Шағын кәсіпкер-ліктің заңды тұлғалары	Жеке кәсіпкерлер	Шаруа немесе фермер шаруашылықтары	Шағын кәсіпкер-ліктің заңды тұлғалары	Жеке кәсіпкерлер	Шаруа немесе фермер шаруашылықтары
2	3	4	5	6	7	8	9	10	
2014 ¹⁾	1697	28493	15409	21255	40094	43504	112064	24350	68703
2015 ^{1),2)}	3891	43771	15788	28635	56489	33293	161065	39447	86749
2016 ^{1),2)}	4268	33953	15578	27591	49635	31793	172454	38067	103258
2017 ^{1),2)}	5231	37346	16064	30126	50634	31916	198857	47152	107987
2018 ^{1),2)}	5916	40677	16615	29768	58943	23684	206792	50653	123689
2019 ^{1),2)}	6520	45290	18104	30609	64859	24982	227203	51706	157515
2020 ^{1),2)}	7304	44062	17928	33401	61999	24443	376387	55723	194170
2021 ^{1),2)}	8277	44984	17985	31763	61072	2435	340894	120166	250017

¹⁾Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 29 қазандағы Кәсіпкерлік Кодексін есәйкес. No 375-V мемлекеттік статистика мақсатында шағын және орта кәсіпкерлік субъектілеріне жатқызу критерийін тек қызметкерлердің орташа жылдық санына қарай пайдалануды көздейді.

²⁾Халықаралық тәжірибеге сәйкес, ШОБ субъектілерінің саны бойынша көрсеткіштерді қалыптастырудың бірыңғай тәсілдерін қолдану және Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі Мемлекеттік кірістер комитетінің деректерімен сәйкессіздіктерді жою мақсатында 02.01. /2015 ж., «белсенді» емес, «жұмыс істейтін» субъектілер санының көрсеткіші жарияланды.

Елдің инновациялық экономикасы адами капиталдың сапасын арттыруға, өмір сүру

деңгейін арттыруға, білімді қалыптастыруға, жоғары технологияларды, инновацияларды

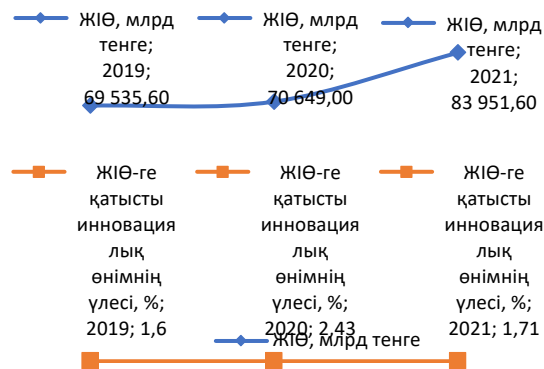
және жоғары сапалы қызметтерді өндіруге негізделген. Дамыған елдерде инвестицияның негізгі бөлігі адами капиталға бағытталады. Инновациялық экономика – бұл білімге, инновацияға, жаңа идеяларды, машиналарды, жүйелер мен технологияларды достық қабылдауға, оларды адам қызметінің әртүрлі салаларында іс жүзінде қолдануға дайындығына негізделген қоғам экономикасы. Ол, ең алдымен, ғылыми білім мен инновацияның ерекше рөлін атап көрсетеді. Инновациялық экономиканың негізгі жүйелеріне ақпаратты қабылдаудың, өңдеудің, берудің және өндірудің барлық құралдарын түрлендіретін, жобалау процесін автоматтандыруды және өндірісті технологиялық дайындауды жаңғыртуды жүзеге асыратын ІТ-технологиялар, компьютерлендірілген жүйелер мен жоғары өндірістік технологиялар, өндіріс барысын, бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілікті жүргізуді, ұйымдастыру және басқару қызметін, диагностика және үлгіні тануды және т.б. бақылау жүйелері жатады. Пандемияға қарамастан, ҒЗТКЖ-ға және инновацияны ынталандыратын басқа салаларға инвестициялар өсуді жалғастырды. Дегенмен, олардың алдағы тұрақтылығы белгісіз, өйткені әлем жаңа сынақтарды кездестіреді.

Қаржы ресурстары шектеулі және олар үшін бәсекелестіктің күшеюі жағдайында инновация мен өнімділік арасындағы байланысты анықтау маңызды. Өнімділікті арттыру және өмірді жақсы жаққа өзгерту үшін цифрландыру мен ғылымның әлеуеті зор [8].

Қазақстанның инновациялық-технологиялық даму деңгейі белгілі бір даму динамикасына ие, дегенмен ол әлі де тұрақсыз және мардымсыз көлемде. 2021 жылы 2020 жылмен салыстырғанда инновациялық белсенді кәсіпорындардың үлесі 11,5%-дан 10,5%-ға төмендеді, кәсіпорындар саны 276 бірлікке, 2960 бірлікті құрады, тауарлардың, жұмыстардың және қызметтердің инновациялық өнімінің көлемі 1,7 трлннан 1,4 триллионға дейін түсті. (2019 жылы – 1,1 трлн).

Сала бойынша инновациялық белсенділіктің ең жоғары деңгейі көтерме және бөлшек саудада (24,2%), өңдеу өнеркәсібінде (18,2%) және денсаулық

сақтауда (16,8%) байқалады. Еліміздің басқа аймақтарымен салыстырғанда Алматы мен Астана бизнесінің инновациялық белсенділік деңгейі жоғары [8]. ЖІӨ-ге қатысты инновациялық өнімнің үлесі 1-суретте көрсетілген.

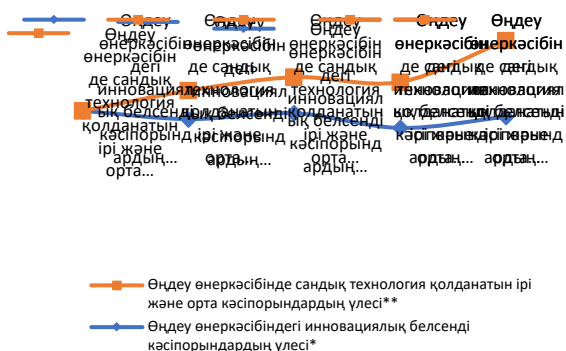

1-сурет. ЖІӨ-ге қатысты инновациялық өнімнің үлесі

ЖІӨ-дегі инновациялық өнімдердің үлесі төмен болып қалып отыр. 2021 жылға оның үлесі 1,71%-ды құрап, өткен жылмен салыстырғанда 0,72%-ға төмендеді. ҒЗТКЖ-ға салынған инвестициялар болашақ инновациялардың негізін қалады. Орташа алғанда, жаһандық ҒЗТКЖ шығындары ЖІӨ-нің 1,93% құрайды (2020). Елдер бойынша шығындардың максималды деңгейі ЖІӨ-нің 5%-дан астамын құрайды (Израильде – 5,4%, Оңтүстік Кореяда – 4,8%, Швецияда – 3,5%, Финляндияда – 2,9%, Жапонияда – 3,3%, Қытайда – 2,4%, Эстонияда – 1,8%). Қазақстанда ҒЗТКЖ шығындары төмен (ЖІӨ-нің 0,13%).

Негізгі үлесті соңғы үш жылда оң динамика көрсеткен ішкі шығындар алады: 2021 жылы 2020 жылмен салыстырғанда 22,8%-ға өсіп, олар 109,3 млрд. құрады [8].

2018 жылдан бастап өнеркәсіптегі инновациялық белсенді кәсіпорындардың үлесі 2022 жылдың соңында 15,8%-дан 14,8%-ға дейін төмендеді. Бұл ретте орта және ірі кәсіпорындардың цифрлық шешімдерді өндіріске енгізуінде шағын оң өзгерістер бар. Өңдеу өнеркәсібіндегі инновациялық белсенділік көрсеткіштері 2-суретте көрсетілген [9].

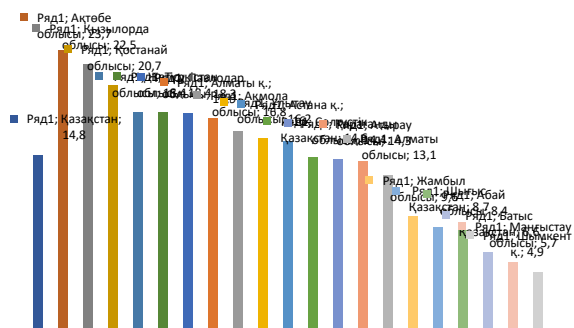

*көрсеткіш 2018 жылдан бері алғаш рет есептелді

**көрсеткіш 2019 жылдан бері алғаш рет есептелді

2-сурет. Өңдеу өнеркәсібіндегі инновациялық белсенді кәсіпорындардың үлесі

Өңірлік бөліністе Ақтөбе (23,7%), Қызылорда (22,5%), Қостанай (20,7%), Жетісу (18,4%), Түркістан (18,4%) облыстарының өңдеуші өнім өндірушілері жоғары инновациялық белсенділігімен сипатталады. Өңірлік аспектідегі инновациялық белсенділіктің үлесі 3-суретте көрсетілген.

3-сурет. 2022 жылғы өңірлік аспектідегі инновациялық қызмет үлесі

2019-2022 ж.ж. кезеңінде өндірісте цифрлық технологияларды пайдаланатын өңдеу өнеркәсібіндегі ірі және орта кәсіпорындар үлесін арттырудың оң динамикасы байқалады.

Ғылыми нәтижелерді талқылау. Кәсіпкерлік субъектілерінің инновациялық белсенділігін арттыру инновациялық экономиканың және қоғамның инновациялық әлеуетінің негізгі элементі болып табылатын қолданыстағы инновациялық инфрақұрылымға негізделген тиімді инновациялық экономиканы

қалыптастырудың бірінші шарты болып табылады. Дәл инновациялық инфрақұрылым инновациялық экономиканың маңызды құралы мен жүйесі ретінде ел экономикасын жаңа деңгейге көтере алады. Инновациялық инфрақұрылым – бұл кәсіпорындардың инновациялық қызметін қолдайтын, халықтың материалдық әл-ауқатының өсуіне және ел экономикасының жоғары өсу қарқынына ықпал ететін өзара тәуелді, бір-бірін толықтыратын өндірістік-техникалық жүйелердің жиынтығы деп қорытынды жасауға болады. Өңірдегі инновацияның барлық түрлері бойынша кәсіпорындардың инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштері 2-кестеде көрсетілген.

2-кесте

Инновацияның барлық түрлері бойынша кәсіпорындардың инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштері*

	Кәсіпорындар саны, бірлік	Оның ішінде	Инновация дағы белсенділік деңгейі, %	Есепті кезең соңындағы қызметкердің жалпы саны, адам
		Инновациясы бар		
Жамбыл облысы	774	42	5,4	79 060
Тараз қ.	486	27	5,6	53 013
Байзақ ауданы	28	1	3,6	1 849
Жамбыл ауданы	34	2	5,9	3 180
Жуалы ауданы	19	-	-	1 243
Қордай ауданы	55	2	3,6	3 133
Т.Рыскулов ауданы	18	3	16,7	2 066
Меркі ауданы	36	-	-	2 638
Мойынқұмауданы	21	1	4,8	2 704
Сарысу ауданы	19	1	5,3	3 497

Өңірдегі инновациялық даму және оның кәсіпкерлікке әсері

ы				
Талас ауданы	17	2	11,8	2 610
Шу ауданы	41	3	7,3	3 127

* Өнім мен бизнес-процестің инновациялары бойынша

Кестедегі өнім және бизнес-процесс инновациялары бойынша мәліметтерге сәйкес, Тараз қаласында кәсіпорындар саны 486 бірлікті, Қордай – 55 бірлікті, Шу – 41 бірлікті, Меркі – 36 бірлікті, Жамбыл – 34 бірлікті, Мойынқұм – 21 бірлікті, Байзақ – 28 бірлікті, Жуалы мен Сарысу – 19 бірлікті, Талас – 17 бірлікті құрады. Бұл кәсіпорындарда жұмыс істейтін жұмысшылардың саны 79060 адам. Өңірдегі инновациялық өнім көлемі мен сатылған инновациялық өнім көлемі 3-кестеде көрсетілген.

3-кесте

Инновациялық өнім көлемі және сатылған инновациялық өнім көлемі

	Инновациялық өнім көлемі, барлығы	Сатылған инновациялық өнім көлемі	оның ішінде		Жалпы сағу көлемінен экспорт көлемі, барлығы	оның ішінде	
			Тауар нарығы жаңа немесе айтарлықтай жақсартылған	Ұйым үшін жаңа немесе айтарлықтай жақсартылған		Тауар нарығы жаңа немесе айтарлықтай жақсартылған	Ұйым үшін жаңа немесе айтарлықтай жақсартылған
Жамбыл облысы	607 65,9	504 39,4	313 65,5	19 07,3,9	100 05,6	794 0,2	x
Тараз қ.	156 40,1	624 1,1	603, 7	56 37,4	x	-	x
Байзақ	82,1	82,1	-	82, 1	-	-	-
Жамбыл	421 0,0	196 9,1	1 969, 1	-	-	-	-
Қордай	770 4,5	x	-	x	-	-	-
Т.Рысқұлов	x	x	-	x	-	-	-
Сарысу	x	x	x	-	-	-	-
Талас	142 76,5	207 21,1	199 17,4	80 3,7	724 4,7	724 4,7	-
Шу	557, 2	798, 6	798, 6	-	695, 4	695, 4	-

Шағын және ірі кәсіпорындар арасындағы өндірістік өзара іс-қимылдың кластерлік қағидаттарын пайдалану және инновациялық кәсіпкерлікті дамыту арқылы экономиканы әртараптандыру және жаңғырту процесінде шағын кәсіпкерлік маңызды рөл атқарады. Экономиканың бұл секторын дамыту бірқатар әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешуге бағытталған: мемлекеттің әлеуметтік-саяси тұрақтылығының басты кепілі – орта буынды қалыптастыру, әсіресе жастар мен қоғамның осал топтары үшін жаңа жұмыс орындарын құру арқылы жұмыссыздықты азайту, әлеуметтік шиеленіс пен экономикалық теңсіздік деңгейін төмендету, барлық деңгейдегі бюджет кірістерінің өсуі және т.б. [10]

2022 жылдың қаңтар-маусым айларына Жамбыл облысындағы шағын және орта бизнес келесі көрсеткіштермен сипатталады: шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерімен өндірілген өнім көлемі Т311,3 млрд. теңгені (113,4%), жұмыс істейтіндер саны 133,3 мың адамды (108,0%) құрады. 2022 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша белсенді ШОБ субъектілерінің саны 87,1 мың бірлікті құрады немесе 2021 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 121,4%. Тіркелгендердің жалпы көлеміндегі жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілерінің үлесі 85,6% құрайды. 2021-2025 жылдарға арналған ұлттық кәсіпкерлікті дамыту жобасы бойынша қаржылық қолдаудың барлық құралдары бойынша Т194,5 млрд сомасына 7 532 жоба жүзеге асырылуда, оның ішінде «Сыйақы мөлшерлемесін субсидиялау бөлігі» құралы бойынша Т146,1 млрд сомасына 3 864 жоба мақұлданды (2022 ж. – Т17,5 млрд сомасына 1 216 жоба). «Несие/қаржылық лизингке кепілдік беру» құралы бойынша Т26,7 млрд кепілдік сомасына 3 269 жоба іске асырылуда (2022 ж. – Т 9,2 млрд сомасына 1 389 жоба). «Өндірістік (индустриялық) инфрақұрылымды орнату» құралы бойынша Т20,9 млрд сомасына 127 жоба жүзеге асырылуда (2022 ж. – 273,3 млн. теңгеге 8 жоба) [11].

2023 жылдың 7 айына облыста өнеркәсіп өнімінің көлемі 2022 жылмен салыстырғанда өсіммен Т510,1 млрдты немесе 7,8%-ды құрады. Облыста өңдеу өнеркәсібі дамыған, оның жалпы көлеміндегі үлесі 72% құрайды. Минералды тыңайтқыштар өндірісінде 3,2 есеге, қант 8,9%-ға, ірімшік пен сүзбе 5,9%-ға,

аяқ киім 20,2 %-ға өскен. Жамбыл облысының негізгі капиталына салынған инвестиция көлемі 15,9%-ға ұлғайып, 7241 млрд құрады [12].

Қорытынды. Қазақстанда инновацияға мемлекеттік қолдау көрсетіледі, оның ең маңызды құралы келесі бағыттар бойынша бөлінген инновациялық гранттар болып табылады:

- коммерцияландыруға арналған инновациялық гранттар.

- жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарды технологиялық дамытуға арналған инновациялық гранттар.

- салаларды технологиялық дамытуға арналған инновациялық гранттар [13].

Мемлекеттік қолдау шаралары мен инвестициялық ахуалдың арқасында облыс ауыл тұрғындарының кәсіпкерлік әлеуеті жақсы дамып келеді. Бұған Қазақстан Республикасының аймақтары контекстінде Жамбыл облысындағы қаржыландырылған

жобалардың саны мен көлемі дәлел [14].

Жамбыл облысы өзінің географиялық орналасуына байланысты үлкен табиғи және экономикалық ресурстарға ие. Кәсіпкерлік аймақ экономикасының негізіне айналуы тиіс, сондықтан облыс тұрғындарын шағын және орта бизнеске тарту көптеген мәселелерді – жаңа кәсіпорындарды құру, өнімнің кең ассортиментін шығару, ішкі нарықты толтыру, халықты жұмыспен қамту, халықтың кәсіпкерлік белсенділігі мен қаржылық сауаттылығын арттыру сынды мәселелерді шешеді. Инновациялық кәсіпкерлікті дамыту үшін мыналар қажет: жаңа форматтағы кәсіпкерлер арасында шығармашылық пен жаңа идеяларды тудыру қабілетін дамыту; үздіксіз даму және оқу үшін жағдай жасау; кәсіпкерлерде тәуекелдер мен сәтсіздіктерге дайын болуды және сыртқы ортаның өзгерістеріне бейімделу қабілетін дамыту; күшті және өзара тиімді серіктестіктің дамуына ықпал ету.

Әдебиеттер тізімі

1. Государственные программы Республики Казахстан // <https://primeminister.kz/ru/documents/gosprograms>
2. Токаев, К.Ж. У нас много товаров, которыми мы можем гордиться [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nur.kz/politics/kazakhstan/1812699-tokaev-provel-sovesanie-po-industrialno-innovacionnomu-razvitiu-strany/> Дата обращения: 20.11.23
3. Стратегический план 2025 // <https://primeminister.kz/ru/documents/gosprograms/stratplan-2025>
4. Послания Президента народу Казахстана // <https://baiterek.gov.kz/ru/president-messages/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazakhstana-ekonomicheskij-kurs-spravedlivo>
5. Алещенко В.В. Малое предпринимательство в условиях трансформации экономики : Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01: Омск, 2000 221 с. РГБ ОД, 61:01-8/728-X // <http://www.dslib.net/econom-teoria/maloe-predprinimatelstvo-v-uslovijah-transformacii-jekonomiki.html?ysclid=lqc0cxuq3g970633356>
6. 10 ноября 2023 года в Сенате Парламента РК обсудили вопросы развития предпринимательства [электронный ресурс]. – Режим доступа: https://cdb.kz/sistema/novosti/10_noyabrya_2023_goda_v_senate_parlamenta_rk_obsudili_voprosy_razvitiya_predprinimatelstva/ Дата обращения: 20.11.23
7. Об инновационной деятельности предприятий [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://stat.gov.kz/ru/region/zhambyl/spreadsheets/?industry=1473&year=2022&name=42655&period=year&type=spreadsheets> Дата обращения: 20.11.23
8. Национальный доклад по конкурентоспособности Казахстана. [электронный ресурс]. Режим доступа: https://economy.kz/documents/Analiz_konkurentospos/Doklads/2022_god_Nacionalnyj_doklad_po_konkurentosposobnosti_Kazahstana.pdf. Дата обращения: 20.11.23
9. Национальный доклад о состоянии промышленности Республики Казахстан. [электронный ресурс]. Режим доступа: https://qazindustry.gov.kz/images/docs/98/regdoc_ru-98-1700645530.pdf Дата обращения: 20.11.23
10. Лидинфа, Е.П. Инновационное предпринимательство в современных тенденциях развития экономики [электронный ресурс]. Режим доступа: <https://odiplom.ru/lab/innovacionnoe-predprinimatelstvo.html> Дата обращения: 20.11.23
11. Итоги социально-экономического развития Жамбылской области за январь - сентябрь 2022 года [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/zhambyl/documents/details/55224?lang=ru&ysclid=lg8bybpxyg300635543> Дата обращения: 20.11.23
12. Объем инвестиций в Жамбылской области составил 241 миллиард тенге [электронный ресурс]. Режим доступа: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/obyem-investitsiy-jambylskoj-oblasti-sostavil-241-milliard-507354/ Дата

обращения: 20.11.23

13. Инновацияларды мемлекеттік қолдау шаралары [электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai/press/article/details/2709?lang=kk> Дата обращения: 20.11.23
14. Жамбылская область занимает второе место по количеству профинансированных бизнес-проектов [электронный ресурс]. Режим доступа: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.gov.kz%2Fuploads%2F2022%2F11%2F29%2Ff13d57a154a6d1ec877cbe6a1fa53c1b_original.64321.docx&wdOrigin=BROWSELINK Дата обращения: 20.11.23

Материал поступил в редакцию 26.12.23

А.Н. Наренова, Е.С. Байтиленова, Г.К. Амирова, Г.Е. Амалбекова
Таразский региональный университет имени М.Х. Дулати, Тараз, Казахстан

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В РЕГИОНЕ

Аннотация. Опыт промышленно-развитых стран доказал, что в условиях глобальной конкуренции на мировом рынке непременно выигрывает тот, кто обладает развитой инфраструктурой создания и реализации инноваций, кто владеет наиболее эффективным механизмом инновационной активности. Эффективное функционирование инновационной экономики страны должно быть основано на инновационной инфраструктуре. Процесс реформирования экономики требует изменений в социально-экономической жизни страны и расширения инновационной деятельности. Обладание природными ресурсами не служит гарантией конкурентоспособности страны на мировой арене. Необходимо формировать инновационное пространство в экономической системе в тесной взаимосвязи интеллектуального потенциала и инновационной деятельности, как основного фактора обеспечения устойчивого экономического развития и повышения уровня жизни населения страны. В статье проведен анализ современного состояния и использования инноваций субъектами предпринимательства в регионе, проблемы и перспективы дальнейшего развития данной сферы.

Ключевые слова. Инновационная экономика, инновационная инфраструктура, инновационная активность, государственная поддержка, предпринимательство.

A.Narenova, E. Baitilenova, G. Amirova, G. Amalbekova
M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Taraz, Kazakhstan

INNOVATIVE DEVELOPMENT AND ITS IMPACT ON ENTREPRENEURSHIP IN THE REGION

Abstract. The experience of industrialized countries has proved that in the context of global competition in the world market, the one who has a developed infrastructure for creating and implementing innovations, who owns the most effective mechanism of innovation activity, will certainly win. The effective functioning of the country's innovative economy should be based on innovative infrastructure. The process of reforming the economy requires changes in the socio-economic life of the country and the expansion of innovative activities.

The possession of natural resources does not guarantee the country's competitiveness on the world stage. It is necessary to form an innovative space in the economic system in a close relationship between intellectual potential and innovative activities, as the main factor in ensuring sustainable economic

development and improving the standard of living of the country's population.

The article analyzed the current state and use of innovations by business entities in the region, problems and prospects for the further development of this area

Keywords: Innovative economy, innovative infrastructure, innovative activity, government support, entrepreneurship.

References

1. Gosudarstvennye programmy Respubliki Kazahstan [State programs of the Republic of Kazakhstan] // <https://primeminister.kz/ru/documents/gosprograms> [in Russian]
2. Tokaev, K.J. U nas mnogo tovarov, kotorymi my mozhem gordit'sya [We have a lot of goods that we can be proud] [electronic resource]. – Access mode: <https://www.nur.kz/politics/kazakhstan/1812699-tokaev-provel-sovesanie-po-industrialno-innovacionnomu-razvitiu-strany> Date of application: 11/20/23 [in Russian]
3. Strategicheskij plan 2025 [Strategic Plan 2025] // <https://primeminister.kz/ru/documents/gosprograms/stratplan-2025> [in Russian]
4. Poslaniya Prezidenta narodu Kazahstana [Messages of the President to the people of Kazakhstan] // <https://baiterek.gov.kz/ru/president-messages/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-ekonomicheskij-kurs-spravedlivo> [in Russian]
5. Aleshchenko V.V. Maloe predprinimatel'stvo v usloviyah transformacii ekonomiki [Small business in the conditions of economic transformation] : Dis. ... candidate of Economic Sciences: 08.00.01: Omsk, 2000 221 p. RGB OD, 61:01-8/728-X // <http://www.dslib.net/econom-teoria/maloe-predprinimatelstvo-v-usloviyah-transformacii-jekonomiki.html?ysclid=lqc0cxuq3g970633356> [in Russian]
6. 10 noyabrya 2023 goda v Senate Parlamenta RK obsudili voprosy razvitiya predprinimatel'stva [On November 10, 2023, the Senate of the Parliament of the Republic of Kazakhstan discussed issues of entrepreneurship development] [electronic resource]. – Access mode: https://cdb.kz/sistema/novosti/10_noyabrya_2023_goda_v_senate_parlamenta_rk_obsudili_voprosy_razvitiya_predprinimatelstva/ Date of application: 11/20/23 [in Russian]
7. Ob innovacionnoj deyatel'nosti predpriyatij [On the innovative activity of enterprises] [electronic resource]. – Access mode: <https://stat.gov.kz/ru/region/zhambyl/spreadsheets/?industry=1473&year=2022&name=42655&period=year&type=spreadsheets> Date of application 11/20/23 [in Russian]
8. Nacional'nyj doklad po konkurentosposobnosti Kazahstana [National Report on Competitiveness of Kazakhstan]. [electronic resource]. Access mode: https://economy.kz/documents/Analiz_konkurentospos/Doklads/2022_god_Nacionalnyj_doklad_po_konkurentosposobnosti_Kazahstana.pdf. Date of application: 11/20/23 [in Russian]
9. Nacional'nyj doklad o sostoyanii promyshlennosti Respubliki Kazahstan [National report on the state of industry of the Republic of Kazakhstan.] [electronic resource]. Access mode: https://qazindustry.gov.kz/images/docs/98/regdoc_ru-98-1700645530.pdf Date of application: 11/20/2013 [in Russian]
10. Lidinfa, E.P. Innovacionnoe predprinimatel'stvo v sovremennyh tendenciayah razvitiya ekonomiki [Innovative entrepreneurship in modern trends in economic development] [electronic resource]. Access mode: <https://odiplom.ru/lab/innovacionnoe-predprinimatelstvo.html> Date of application: 11/20/23 [in Russian]
11. Itogi social'no-ekonomicheskogo razvitiya ZHambyl'skoj oblasti za yanvar' - sentyabr' 2022 goda [Results of socio-economic development of Zhambyl region for January - September 2022] [electronic resource]. Access mode: <https://www.gov.kz/memleket/entities/zhambyl/documents/details/55224?lang=ru&ysclid=lg8bybpxyg30063554> Date of application:11/20/23 [in Russian]
12. Ob'em investicij v ZHambyl'skoj oblasti sostavil 241 milliard tenge [The volume of investments in Zhambyl region amounted to 241 billion tenge] [electronic resource]. Access mode:

https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/obyem-investitsiy-jambylskoy-oblasti-sostavil-241-milliard-507354/ / Date of reference: 11/20/23 [in Russian]

13. Innovativalardy memlekettik koldau sharalary [electronic resource]. Access mode: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai/press/article/details/2709?lang=kk> Date of access: 11/20/23 [in Kazakh]
14. ZHambylskaya oblast' zanimaet vtoroe mesto po kolichestvu profinansirovannyh biznes- proektov [Zhambyl region ranks second in terms of the number of funded business projects] [electronic resource]. Access mode: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.gov.kz%2Fuploads%2F2022%2F11%2F29%2Ff13d57a154a6d1ec877cbe6a1fa53c1b_original.64321.docx&wdOrigin=BROWSELINK Date of application: 11/20/2013 [in Kazakh]

Мақалаға сілтеме: Наренова, А.Н. Өңірдегі инновациялық даму және оның кәсіпкерлікке әсері [Мәтін] / А. Н. Наренова, Е.С. Байтиленова, Г.К. Амирова, Г.Е.Амалбекова // *Dulaty University Хабаршысы. – 2024. - №1. – Б. 210-219*
<https://doi.org/10.55956/WHUO8333>